

PSYCHOLOGICAL DIARY AND ACT OF CREATION IN MAX BLECHER'S EPISTLES

Nicoleta Hristu (*Hurmuzache*)

PhD Student, "Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: This article aims at revealing author Max Blecher's personality as friend and confessor as it arises from the letters addressed to Geo Bogza. Embracing Alexandru Sandulescu's theoretical conception according to which epistles have as a fundamental feature literariness which is artistic aestheticism, Blecher's letters written between 1934 and 1938 and art bound together by contiguity, and prove the authenticity and the writing talent of the addresser. The analysed epistolary corpus will state both the assumed tragic condition, the literary projects and elective affinities of the person Max Blecher, constituting a real existential file, a psychological diary and an act of creation. Thus, Max Blecher's correspondence, besides its literary value proves its ideological component in competition with the indisputable poetic valence of the epistolary text.

Keywords: epistles, literariness, artistic aestheticism, file existential, poetic valence.

Dincolo de premisa susceptibilă de adevăr că omul este condus în viață de ideea unui liber arbitru înăscut, fatalitatea destinului contravine acestei aserțiuni, în sensul în care timpul se dovedește un real inamic al îngerului împurpurat al Thanatosului. Cu toate acestea, marile destine ale oamenilor ce urmează un parcurs iluminat de scânteia genialității, devin mituri existențiale prin prisma unor întâlniri epocale facilitându-le culoarul devenirii personale și colective. Întruchiparea acestui vis al soartei privilegiate o reflectă personalitatea integră a autorului Max Blecher care conștientizează șansa ce i s-a oferit pentru a se bucura de clipele devenite eternitate în dimensiunea scriiturii, și acest lucru a fost posibil doar prin prezența prietenului de suflet, Geo Bogza, care i-a insuflat cultul prieteniei, un stimulent fervent al actului creativ. Însuși scriitorul Max Blecher consideră a fi primordială această întâlnire care nu trebuie ignorată:

“Totul este în van, totul este fără importanță, ceea ce contează în viață sunt întâlnirile dintre prieteni, bucuria asta impalpabilă ca aerul și pe care o respiri într-adevăr.”¹

“Viața nu merită trăită decât pentru aceste rare și sublime întâlniri.”²

O încadrare în literatura română a acestei impozante prezențe auctoriale se poate face recurgând la opinia critică avizată care a încercat de-a lungul timpului o plasare a operei în anumite tipare, însă s-a dovedit de fiecare dată caracterul insolit al acesteia. Blamat și condamnat valoric în *Istoria literaturii române* prin similarități cu Thomas Mann (“romanul *Inimi cicatrizate* pare o imitație după *Der Zauberberg* de Thomas Mann”³) sau dimpotrivă apreciat pentru influențele venite pe filieră central-europeană (“*Întâmplări în irealitatea*

¹ Mădălina, Lascu, *M. Blecher, mai puțin cunoscut- Corespondență și receptare critică*, București, Editura Hasefer, 2000, p. 59, (Roman, 4.III.1935);

² Idem, p.136, (Roman, 24 martie 1937);

³ George, Călinescu, *Istoria literaturii române. De la origini până în prezent*, Editura Minerva, 1982, editia a II-a, p.966;

imediată [...] Aș apropia-o de *Nadja*, cartea de magie și onirism care va supraviețui lui Andre Breton”⁴, “M. Blecher face parte dintr-o familie întreagă de autori rămași puțin cunoscuți (Bruno Schultz, Robert Walser), dar al căror exponent genial a fost Franz Kafka”⁵) sau prezentând în materia textuală aspecte tangențiale sartriene și proustiene, prelucrate și redefinite în manieră personală (“Greața lui Blecher e provocată nu de atingerea unui galet, ci de parfumul care, simultan, îl atrage și îl îndepărtează”⁶, “Memoria lui Max Blecher, ca și cea a lui Marcel Proust, e una vizualizantă” [...], dar “În cazul lui Max Blecher trecutul nu mai poate fi însă reconstituit”⁷), autorul Max Blecher scrie o literatură existențialistă, suprarealistă și onirică prin viziunea picturală, corintică⁸ în sensul promovării unui metaroman, propune un “model narativ experimental”⁹ care reprezintă în definitiv o dialectică dintre trăire vs scriere ce tinde să se automatizeze într-un singur glas, cel al “textistenței”¹⁰.

Periplul critic aflat în plină expansiune verbală continuă să redescopere alte aspecte semnificative ale operei blecheriene descifrate în cheie hermeneutică, psihanalitică, mitocritică în direcția unei valorizări ce contribuie la canonizarea artistului, însă prea puțin s-a vorbit de omul din umbră, de figura umanoidă a lui Max Blecher. Autorul poate fi identificat în ipostaza de prieten și confesor în scrisorile pe care acesta obișnuia cu tenacitate să le scrie familiei Bogza, ca semn al unei prietenii durabile și sincere. Prozatorul, poetul și eseistul Max Blecher este înfățișat în postura de epistolier, oferind “elementele unui portret moral, posibilitatea unei cunoașteri mai adecvate a omului, cum spune francezul, «par lui-meme.»”¹¹

Este necesară o delimitare conceptuală între autor epistolar și epistolier pentru o lărgire a sferei semantice, dar și pentru a defini cu certitudine poziția pe care o ocupă Max Blecher în contextul corespondenței private, avându-l ca partener de confesiune pe scriitorul Geo Bogza. Autorul epistolar își îndreaptă atenția către un destinatar colectiv și atunci este vizibilă intenționalitatea literară și, bineînțeles, o accentuată persuasiune a retoricii capabilă să accepte complicitatea publicului, aducând în fața emițătorului un cititor abstract care se îmbracă în haina cititorului ideal. Epistolierul urmărește o comunicare bilaterală, intimă, reflexivă, scrisă sub imboldul spontaneității, neglijând aspectele structurale ale unei scrisori, ceea ce oferă autenticitate acestui document, asigurând și un loc mult mai prețuit în posteritate. Tipul de emițător epistolar, care își dezvăluie viața în cele mai infime particule existențiale, va contura un destin singular marcat de frământări sufletești sau bucurii de care se eliberează prin scriitură, reușind să se detașeze și chiar să se înstrăineze de aceste perturbații emoționale:

“El ne face să asistăm la aventurile unui destin uman, cu implicațiile lui tragice și comice, care, autoanalizându-se o viață întreagă, ajunge să se identifice cu ficțiunea însăși.”¹²

Așadar, acceptând teoretizarea lui Alexandru Săndulescu, scrisorile redactate de Max Blecher către Geo Bogza țin de literatura epistolară, o categorie mult mai restrânsă decât cea a genului, după cum întrevăzuse și criticul G. Lanson. Demersul analitic al textului epistolar

⁴ Sașa, Pană, *Cu inima lângă M. Blecher*, în M. Blecher, *Vizuina luminată*, Editura Cartea Românească, București, 1971, p. 7;

⁵ Ovidiu, S. *Crohmălniceanu*, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol I, Editura Minerva, București, 1972, p. 506;

⁶ Iulian, Băicuș, *Max Blecher- Un arlechin pe marginea neantului. Micromonografie critică*, Editura Universității din București, 2004, p. 60;

⁷ Idem, p.72;

⁸ Nicolae, Manolescu, *Arca lui Noe*, Manolescu, Editura 1001 GRAMAR București, 1998;

⁹ Gheorghe, Glodeanu, *Max Blecher și noua estetică a romanului românesc interbelic*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2005, p.21;

¹⁰ Iulian, Băicuș, op. cit., p. 197;

¹¹ Alexandru, Săndulescu, *Literatura epistolară*, Editura Minerva, București, 1972, p. 18;

¹² Ibidem;

blecherian va puncta particularitățile scrisorii (naturaletă, spontaneitatea, sinceritatea), dar și autenticitatea scriiturii reliefată prin patosul afectiv al sentimentului de prietenie, prin modestia fără margini a actelor sale artistice, prin simțul autocritic desăvârșit și de aici firea perfecționistă, prin incisivitatea domolită de o educație aleasă îndreptată către spiritului burghez, prin încărcătura po(i)etica a textelor, prin fiorul tragicului care-i străbate viața, redat, însă, fără sentimentalisme sau lamentații absurde. Acest excurs epistolar dezvăluie în ochii cititorilor nepermiși o dramă a individualității care se va transforma treptat într-o parabolă a vieții. Existența limitată și maladivă a lui Max Blecher este o alergare în contra-timp, tânărul fiind atins de o boală incurabilă la vremea aceea, morbul lui Pott, care încearcă să asimileze și să recupereze anii netrăiți. Este de la sine înțeles acest tumult al vieții, o cavalcadă de fapte concrete ce dau consistența realului, o mixtura de preocupări intelectuale, pasiuni artistice și legături sacrosancte cu apropiații lui, care, în definitiv, reprezintă expunerea picturală a *Strigătului* exasperant a lui Eduard Munch.

Corpusul epistolar este alcătuit din cele 141 de scrisori redactate de Max Blecher care au fost arhivate de Mădălina Lascu și inserate în volumul *M. Blecher, mai puțin cunoscut* și din câteva misive descoperite recent de anticarul Dragoș Stăncescu și publicate în articolul *Correspondență inedită* din România literară, semnat de Ion Pop.

Datarea cronologică a epistolelor, începând cu 5 iunie 1934 și având ca punct terminus 15 martie 1938, anul extincției autorului, definește mai mult decât o prietenie, este o legătura sacră între două suflete îngemănate spiritual și intelectual, o privire-punte resimțită atemporal și aspațial prin verva scrisului, forfota frazelor și frământarea gândurilor- cuvânt: “ești printre acele cât se poate de rare evenimente din viața mea care sunt și vor rămâne sublime.”¹³

Epistolele respiră confortul prieteniei, un adjuvant al bucuriei de a trăi și de a scrie. Însemnele de mulțumire nu ezită să apară de fiecare dată când Blecher primește răspuns la scrisori și intuiește în partenerul său de confidență un camarad fidel al destăinuirilor sale: “Îți mulțumesc încă o dată pentru toate dovezile de simpatie ce mi le dai. Ele cad pe un teren arzător ca un carbune aprins și mă ating în cele mai adânci și ascunse sensibilități.”¹⁴ Scriitorul în rolul de epistolier își trădează vădit latura sa artistică, nu se poate dezice de vocea lirică a gândirii sale, și atunci este evidentă plasticitatea limbajului prin care sentimentele sunt metaforizate. În aceeași măsură, Blecher este plăcut surprins și emoționat până la lacrimi de gestul immortalizării prieteniei într-un poem publicat de Geo Bogza în *Frizele- De vorbă cu Max Blecher*. Prin trupurile celor doi scriitori clocotește același sânge al prieteniei, a cărei regalitate se scrie doar prin arta cuvântului:

“nu știu însă dacă imaginația ta îți prezintă calitatea exactă a acestei emoții și mai ales caracterul ei ascuns, acela ce nu intră în cuvinte și se realizează singur, o singură dată, cu un fel de cald rostogolit de sânge lângă inimă și cu o respirație care se purifică deodată ca și cum tot corpul și-ar găsi un sens de mult căutat. Înțelesul poemului pe care corpul și organele mele l-au găsit azi dimineață era acel al prieteniei.”¹⁵

În această epistolă, însemnul prieteniei devine un simbol al transcendenței, sentimentul provocând o levitație a ființei, o dionisiacă trăire și totodată o apolinică contemplare a simțământului care străbate timpul. Aici este surprinsă forma idealiza(n)tă a prieteniei care se supradimensionează, fiind propulsată în Neant, de unde se reîntoarce în sufletele celor doi muritori cu o intensitate arzândă.

¹³ Mădălina, Lascu, op. cit., p. 136 (București, 24 martie 1937);

¹⁴ Idem, p. 33 (Roman, 17. X. 1934);

¹⁵ Idem, p. 36 (Roman, 27. X. 1934);

De cele mai multe ori, M. Blecher recunoaște vădit în fața amicului său norocul de a-l fi întâlnit, moment revelator pentru un destin care și-a curbat ascensional traiectoria și a trezit demonii rațiunii ce au rostit cel mai pur act al demistificării eului, creația literară blecheriană. De aceea, prezența lui Geo Bogza în viața lui Blecher capătă o conotație ontologică, poate singura resursă de vitalitate care a fost capabilă să redea acestei plămăde din “carne, sânge și gând”¹⁶ un dor de viață nestins:

“fără tine aș fi continuat să vegetez în cel mai execrabil și mai obscur anonim, îmbuibat de visuri absurde și de dadaisme învechite. Ție îți datorez înainte de toate organizarea mea și apoi posibilitățile de publicare. Este ceva ce se numește “sensul vieții”, iartă-mi cuvântul acesta mare, și tu ai dat un sens “vieții” mele.”¹⁷

“Încă o dată mă gândesc la tot ce-ai făcut tu pentru mine; dacă nu ne întâlneam, eu aș fi rămas în bezna celui mai negru și odios diletantism.”¹⁸

Blecher își poartă cu mândrie numele devenit emblema unei prietenii exemplare, nume ce a dobândit sonoritate doar printr-o schimbare radicală de viziune și crez literar, scuturându-se de colbul îndocrinării veninoase care ar fi redus ființa la o imuabilă tăcere. Autorul se lasă absorbit cu nesaț de spiritul cultivat și deschis noilor tendințe bogziene, asimilând cu rapacitate microbul literaturizării propriei experiențe și reușind să fenteze într-un stil sisific drama sa existențială. Astfel, este evidentă recunoștința pe care Blecher o poartă confratelui său, fiindu-i îndatorat pentru renașterea unui spirit letargic care, odată înrouat, avea să vorbească lumii despre libertatea supremă a omului. În pofida exilului față de semenii, provocat de o boală avidă de trup, sufletul scriitorului a reușit să se elibereze de tirania timpului hâd, trecând printr-o dramă inumană și depășind-o în cel mai firesc mod cu putință. Și această victorie efemeră și totuși eternală este surprinsă atât de bine în comentariile lui Alexandru Protopopescu: “Max Blecher se află în zguduitoră situație a înotătorului care, nemaivând nicio șansă de a scăpa de la înec, explică arta și frumusețea înotului.”¹⁹

Confesiunea blecheriană atinge pe alocuri cote paroxiste, însă trebuie înțeleasă această exacerbata sinceritate ca o dovadă clară a prieteniei ce a fost ridicată pe stindardul celor mai nobile sentimente. Întotdeauna, rațiunea reprezintă restul, oamenii, familia, și chiar literatura, însă irealitatea aparține numai sufletelor alese, a celor care știu să vadă lumea dincolo de lume, acel *mundus archetypalis* în sens jungian. Blecher și Bogza ființează într-o lume aparițională, care este nicăieri și oriunde, vizibilă și invizibilă, palpabilă doar celor care cred cu certitudine în ea. Aceștia creează labirintul însuflețit al unui *cogito* ce se reinventează într-un Icar desăvârșit care își prelungește zborul.

“Pentru oricine în lume, vorbesc, scriu sau mă port cu sentimentul interior al unei profunde indiferențe. Când este vorba însă de tine nu mai păstrez nicio luciditate și simt că totdeauna ce este în legătură cu tine e topit în sângele meu, vuind în mine, în amestec indiscernabil cu ceea ce sunt eu însumi. În fond viața mea este ceea ce a fost ea înainte de a te cunoaște PLUS ceea ce ai făcut tu dintr-însa.”²⁰

Se poate admite faptul că între cei doi scriitori se profilează un arhetip al prieteniei întruchipat de o anima care vibrează pe rând și apoi la unison în inimile unor visători autentici. Este vorba despre Elly, soția lui Geo Bogza, care întotdeauna a știut să întrețină și să tempereze

¹⁶ B., Tzoani, *Hasmonaea*, an XIX, n.12, iunie 1938, p. 27;

¹⁷ Mădălina, Lascu, op. Cit., p. 72, (Roman, 22. VI.1935);

¹⁸ Idem, p. 103 (Roman, 27.I.1936);

¹⁹ Alexandru, Protopopescu, *Romanul psihologic românesc*, Editura Eminescu, București, 1978, p. 242;

²⁰ Mădălina, Lascu, op. cit., p. 117 (Roman, 26. VI.1936)

sufletele pătimeașe ale celor doi prieteni, să-i susțină în activitatea literară și să facă din momentele cumpănitoare ale vieții sincope temporare devansate prin forța animei, aducătoare de lumină și speranță. De aceea, Blecher se adresează în scrisorile sale nu numai amicului său, ci familiei Bogza, strecurând printre rânduri și reverența mulțumitoare, verbalizată și poetizată într-un discurs stilizat, rafinat, în fața imaginii angelice a lui Elly:

“Îți mulțumesc, iubitul meu Geo Bogza și ție iubita mea Elly care întotdeauna prin admirabila ta prezență ai știut să susții atmosfera de prietenie dintre mine și Geo. Tu ești complementul strict necesar care a activat în prietenia noastră prin simpla prezență în același fel în care aerul ne era necesar.”²¹

Epistolierul își intensifică gradat trăirea cu fiecare scrisoare și trece în scurt timp de la mulțumire la gratitudine și în cele din urmă ajunge la venerație, pretextând solidaritatea, durabilitatea și consistența acestei temelii umane care a legat, în definitiv, două destine într-unul prin același respiro conspirativ al iubirii fraterne. Ipostaza de “arlechin pe marginea neantului”²² propusă de Iulian Băicuș personajelor literare blecheriene nu concordă cu eul vigیل al autorului, însă se poate invoca “o asemenea entitate slabă (a lui Blecher) care are nevoie de zona “tare” a scrisului prietenului său pentru a supraviețui.”²³

“Tu ești expresia lumii tari, de bază, granitică, și mi-ai adus în cunoașterile mele o realitate care îmi lipsea. Vorbesc chiar și pentru boala și pentru viața mea în general, nu vorbesc din punct de vedere intelectual.”²⁴

Alături de sinceritatea și naturalețea textelor epistolare, spontaneitatea limbajului blecherian este vizibilă mai ales prin încercarea fortuită de a subscrie figura marelui prieten planului ideatic, iar dominantele propulsării în transcendental sunt vizualizante, esteticizante în sensul definirii unui *homo symbolicus*: “stâlpul solid de sprijin”²⁵ sau “zidul” pe care se sprijină “vița” de vie. Glasul îndepărtat al acestui “frate de sânge [...], înțelegător”²⁶ răsună în trupul lui Blecher ca o bataie susținută a cordului, redându-i o viață privată de corsetul bolii, o viață eliberatoare, atât de necesară, ale cărei coordonate, cele ale complectitudinii și ale siguranței, ar contribui la *salvarea speciei*:

“Îți mulțumesc pentru rândurile tale tonice, revifiante de astăzi, tu nu știi poate câtă energie și reconfort îmi aduc vorbele tale, sunt ca o transfuzie de sânge bun, viu.”²⁷

În aceeași măsură, epistolele primite de la Geo Bogza îi insuflă lui Blecher curajul de a continua să scrie, oferindu-i flacăra inspirativă care să vegheze asupra operei, acel “balsam”²⁸ binecuvântat ce-i poartă ființa într-o beție frenetică de gânduri, scăpături genuine ale creației. Blecher intuiește în persoana prietenului său mai mult decât o sursă de iluminare, mizează atât pe flerul acestuia de a-i corija textele, cât și pe simțul critic căruia îi acordă cea mai mare însemnătate: “Te rog înarmează-te cu spiritul critic cel mai sever pentru a-l ceti și nu-mi rezerva nicio indulgență; sper că va rezista acestui examen.”²⁹ Încrederea în sfaturile creditorului său de cuvânt este totală, și nu ezită să filosofeze atunci când își exprimă sentimentul nemăsurat al cordialității: “încrederea este ceva vag, un sentiment supus controlului, înțelegi? E ceva mai tare

²¹ Idem, p. 128 (Roman, 18.XII.1936);

²² Iulian, Băicuș, op. cit., p. 3;

²³ Idem, p.33-34;

²⁴ Mădălina, Lascu, op. cit., p. 34 (Roman, 17. X.1934);

²⁵ Idem, p. 38 (Roman, 31.X.1934)

²⁶ Idem, p. 132 (Roman, 21.I.1937)

²⁷ Idem, p. 76 (Roman, 23. VII.1935)

²⁸ Idem, p. 82 (Roman, 16.IX.1935);

²⁹ Idem, p. 78 (Roman, 7.VIII.1935);

decât simpla încredere și fluidul acesta mă stăpânește pentru tine din cap până în picioare.”³⁰ Astfel se explică faptul că prietenia statornică dintre cei doi scriitori depășește cu mult intensitatea unui sentiment, devine o stare, o ambianță, o atmosferă suficientă sieși ce înțelenează sufletele unor alchimiști ai vorbelor, torțe veșnic arzânde ale cuvântului. Blecher îmbracă simțămintele în veșminte semantice, le simbolizează, le reconfigurează, le abtractizează, le geometrizează în fulgurații cineaste sau orfice. Cultul prieteniei este în mod cert o artă în viziunea lui Blecher:

“Toamna va fi plăcut la Roman, vom face focul în odaie, vom sta de vorbă, vom bea ceaiul, afară va ploua; voi constituiți filmul cel mai interesant pe care-l văd zilnic cu zeci și sute de detalii.”³¹

“voi nu auziți cum în mine fiecare celulă freamătă de dragoste pentru voi, rumoarea sângelui din mine este însăși melodia acestei iubiri.”³²

Scriitorul romașcan se arată un suflet generos, preaplin de iubire, capabil de un asemenea sacrificiu, încât este pregătit să accepte povara suferinței semenilor săi, să preia durerea fizică și s-o ghemuiască în trupul său obișnuit să ingurgiteze maladia, s-o convertească în experiență a normalității și să facă din ea un experiment literaturiza(n)t. Această bunăvoință cristică își are rădăcinile într-un crez al providenței care a însământat viața pe pământ, lăsând-o să germineze nestingherit, să se împlinească și să-și poarte crucea destinului, pentru ca omul să se pregătească, de altfel, pentru adevărata sa călătorie. Blecher își asumă condiția de bolnav și ar face orice ca să-și ocrotească prietenul de răul care îi periclitează ființa, recurgând chiar și la gesturi absurde ce țin de forțele oculte.

“Știu că tu nu crezi în forțele oculte; nici eu, însă dacă ar exista asemenea forțe care să producă o echitate în lume, să împartă și să repartizeze durerile, ei bine, îți mărturisesc că aș lua asupra mea cu imensă bucurie disperările și tristetele tale, pentru a le suferi eu, fizicește, în carnea mea, decât să știu că te torturează pe tine.”³³

Destinul acestei prietenii surprinsă în epistole este unul durabil, după cum s-a putut observa, însă se profilează și momente de slăbiciune când sentimentul își manifestă capriciile, dovedindu-se mai curând o piatră de încercare ce trebuie surmontată, consolidând și mai mult legătura dintre corespondenți. Într-una dintre scrisori, Blecher se arată îngrijorat de posibilele neînțelegeri ce au fost semnalate în scrisoarea precedentă, de tăcerea exasperantă care a provocat “un fond de amărăciune”³⁴ mistuitor ce-l învăluie într-o mantie a tristeții. De asemenea, tânărul romancier se simte vinovat atunci când este nevoit să accepte vizitele unor scriitori, cum ar fi Sașa Pană, care în acea perioadă nu-și vorbea cu Geo Bogza, și își propune să fie “cât mai impersonal și totuși corect”³⁵, sustrăgându-se din această situație delicată. Blecher îl cheamă acasă la Roman și pe poetul Manolescu, urmărind ca discuția să se canalizeze exclusiv pe noul invitat și evitând să-l supere pe prietenul său. Foarte hotărât va declara afilierea spiritului bogzian, neîntinând cu niciun gest cultul prieteniei: “nu vreau să am alți prieteni decât ai tu și alte sentimente și preferințe.”³⁶ Din această cauză, poate că cea mai emoționantă epistolă pe care o scrie Blecher este cea datată din 29.IX.1936, marcând un moment de frământare lăuntrică, un amestec de amărăciune, sinceritate, remușcare și culpabilitate. Blecher mizează în

³⁰ Idem, p. 84 (Roman, 27.IX.1935);

³¹ Idem, p. 77 (Roman, 29.VII.1935);

³² Idem, p. 132 (Roman, 21. I.1937);

³³ Idem, p. 126 (Roman, 23. XI.1936);

³⁴ Idem, p.110 (Roman, 11.VI.1936);

³⁵ Idem, p. 116 (Roman, 26.VI. 1936);

³⁶ Ibidem;

acest sens pe un exces de sinceritate, asumându-și chiar și un risc al denigrării, însă pledează pentru virtuțile adevărului în fața prieteniei:

“am decis să-ți scriu totul, să-ți mărturisesc totul, nu vreau să-ți ascund nimic și chiar dacă voi trebui să primesc disprețul tău [...] trebuie să rămân până la urmă curat, cel puțin cât privește sinceritatea mea față de tine.”³⁷

Spre finalul epistolei, glasul blecherian exprimă o febrilitate emotivă accentuată, dând frâu liber sentimentelor apăsătoare ce-i bulversează ființa și totodată recunoscând păcatul încălcării prieteniei: “În tot ce ți-am scris până acum n-a răzbatut decât un vag ecou al tuturor chinurilor (da, chinurilor) mele interioare, în această teribilă, îngrozitoare dilema sufletească, unde eram prins între amiciția pentru tine și felul meu esențial de a fi, de a nu putea primi pe cineva decât bine și amabil.” În definitiv, epistolierul dă semne de verticalitate, onestitate față de sine și față de ceilalți, dovedindu-se un suflet preaplin de umanitate. Își acceptă pios muștrarea din partea confratelui său și își așteaptă verdictul: “Condamnă-mi această lașitate.”

Trecând cu vederea aceste inerente frământări care dovedesc și mai mult forța prieteniei dintre Blecher și Bogza, epistolele reprezintă un real jurnal psihologic, în sensul în care tânărul prozator nu se sfiește să-și mărturisească exasperarea afectivă care clocotește într-un suflet hipersensibil, curat și nobil. O recitare fugitivă a scrisorilor ar surprinde mai ales sentimentele desprinse parcă dintr-o piele *ciuruită de gloanțe*, nota dominantă fiind subscrisă tragicului. În discursul epistolar se proiectează tremurul șovăitor al ființei blecheriene, glasul sângelui clocotitor care își reneagă cursivitatea, se varsă pocalul unor trăiri viscerale ce secătuesc trupul de atâta suferință mocnită. Blecher recunoaște cameleonismul stărilor ce-l săgetează, de la greață, singurătate, tristețe, nostalgie, descurajare, melancolie, până la disperare și amărăciune, însă confesiunea este făcută discret, de o deconcertantă însuflețire, fără să lase cumva loc de compătimire. Amintește deseori de sentimentul de greață, anticipând poate senzația neantizată sartriană, fie în legătură cu propria sa existență maladivă, dar totuși reconfortantă în comparație cu marile suferințe umane, fie privind spiritul burghez care epatează prin grandomanie și superficialitate. Mai întâi, această repulsie este îndreptată către sine, către contextul bolii sale pe care îl transformă într-o banală aventură trupeză perturbatoare ce anihilează orice posibilitate de eliberare din capcana timpului:

“îmi este puțin rușine (și când am febră e un altfel de sentiment care mă domină, o greață pentru mine însumi, dar și pentru tot ce există), îmi este rușine de situația mea actuală porcesc de bună în timp ce știu că alți oameni o duc greu; nu insist însă asupra acestei idei fiindcă amenință să devie literară.”³⁸

Evită să vorbească despre aspectele repudiabile ale bolii sale, însă când o face, se autocenzurează și își sancționează drastic orice vorbă care ar semnala ipostaza sa victimizantă:

“nu mi-a fost prea bine, dar mi-am pus în cap să nu mai scriu nimănui detaliile bolii mele fiindcă găsesc greșos să pun pe hârtie și să etalez mizeria așa ca un fel de «vitrină de martir.»”³⁹

Tot în sfera sentimentului de greață se înscrie și dezgustul autorului pentru tipologia omului burghez romașcan aflat în pragul dezumanizării totale, iar acest aspect putred al socialului este expus cu un atare nerv în epistole: “Romanul e un oraș infect cu oameni mucegași pe dinafară și, mai ales, MAI ALES, pe dinăuntru.”⁴⁰ Taxează orice prezență ipocrită

³⁷ Idem, p. 117 (Roman, 26.VI.1936);

³⁸ Idem, p.31 (Roman, 14.X.1934);O N

³⁹ Idem, p. 51 (Roman, 14.I.1935);

⁴⁰ Idem, p. 33 (Roman, 17.X.1934);

care îi disturbă liniștea, discreditând umanul dincolo de impulsivitatea animalică pe care o consideră mult mai acceptabilă decât manifestarea lugubră și scabroasă a individului. Este cazul unui văr burghez, “infect, grețos, bogat”⁴¹ care nu are nimic din splendoarea și satisfacția animalică a vietății porcine de a se îngropa în murdărie. Această apologie a sentimentului de greață care reapare obsesiv în epistolele blecheriene tinde să devină treptat o teoretizare a stării *maudite* ce deposează omul de condiția sa umană.

Completând fișa clinică a stărilor blecheriene, este menționat și sentimentul de tristețe pe care îl resimte tânărul romancier odată cu plecarea prietenului său venit în vizită la Roman, în urma căreia își face loc “un gol sfâșietor.”⁴² Pentru a îndepărta această apăsare sufletească, re trăiește gesturile prietenești de împreunare a mâinilor, ca într-o rugă a iubirii fraterne: “Îți scriu mai mult pentru a prelungi despărțirea noastră care a fost atât de precipitată, pentru a simți mâna mea în mâinile tale mari, bune.”⁴³ În aceeași măsură, amintirea anilor petrecuți la sanatoriile de la Carmen-Sylva și de la Berck provoacă o “infinită nostalgie”⁴⁴, rememorând peisajul maritim “murdar, cenușiu, ca o apă cu leșie, dar răcoritor și cu ceva plin în el, care satisfăcea”.⁴⁵ Paradoxal, imaginea ștearsă și mohorâtă a oceanului este ca o frunză pusă pe rana trupului, posibil, o reminiscență a stării protective indusă de lichidul amniotic al increatului. Revenind la stările fervente care schizoidează ființa blecheriană și o sfâșie în bucăți de *carne jupuită de piele*, sunt amintite momentele de atroce suferință pe care boala neiertătoare le impune dictatorial unui trup demult mortifiat: “sunt într-o situație infernală pur și simplu [...] Într-o noapte, de exasperare, mi-am rupt hainele de pe mine; credeam că explodez, a trebuit să iau calmante și să țin mâinile în apă rece ca să mă mai liniștesc puțin.”⁴⁶

Corpusul epistolar nu este lipsit de travaliul condiției creatoare a omului Max Blecher, scrisorile dezvăluind cu prisosință preocupările artistice și culturale, dar și proiectele literare la care lucrează. Vocația de scriitor este dublată de talentul demonstrat și în alte domenii artistice, orice gest manifest al produsului atingând cotele artei pure. Încă din primele epistole, Blecher își invită prietenul în noua sa locuință de la Roman, obicei care se va repeta de-a lungul corespondenței, și pentru a fi cât mai convingător atașează o schiță în creion “a paradisului terestru în care s-a refugiat prin bunăvoința familiei.”⁴⁷ Pe urmă, aceste deretice mâini scriitoricești se îndeletnicesc și cu alte abilități, cum ar fi modelarea unor figurine din lut pe care le oferă într-un dar simbolic familiei Bogza sau atingerea diafană a clapelor de acordeon ce nasc romane cu gust de pelin, probabil o fredonare a cântecelor populare ale tarafului Fănică Luca pe care Blecher obișnuia să-l asculte la radio.

Viața culturală a lui Blecher este surprinsă în detaliu prin nenumăratele afinități electiv exprimate în epistole, făcând referire atât la revistele literare pe care le citește sau la care colaborează publicând articole cu tematică filosofico-literară (Frizele, Unu, Cuvântul liber, Vremea, Tempo de duminică, Azi, Zorile, Adevărul, Rampa, Dimineața), cât și la lecturile cele mai recente pe care le parcurge (*Les Grand Meaulnes*, cartea lui Aragon- *Les cloches de Bâle*).

Dominanta scrisorilor blecheriene o reprezintă, însă, experiența scrisului, o metamorfozabilă creație la care se ajunge doar prin fuziunea dintre trup și text, dintre corp și literă, dintre carapacea de ghips și condei. Sunt menționate toate provocările în materie de

⁴¹ Idem, p.38, (Roman, 31.X.1934);

⁴² Idem, p.62 (Roman, 5.V.1935);

⁴³ Ion, Pop, *Correspondență inedită: M. Blecher către Geo Bogza*, în *România literară*, nr. 6, 2009;

⁴⁴ Mădălina, Lascu, op. cit., p.75 (Roman, 19.VII.1935);

⁴⁵ Ibidem;

⁴⁶ Idem, p.79 (Roman, 13.VIII.1935);

⁴⁷ Gheorghe, Glodeanu, *Un Max Blecher mai puțin cunoscut*, în *Nord Literar*, nr. 11-12 (30-31), noi.-dec.2005;

creație: eseuri, traduceri, cronici literare, poezii, schițe și romane. Merită menționat proiectul eseistic pe care și-l propune Blecher cu privire la cei trei “artiști infernali”⁴⁸, William Blake, Marchizul de Sade și Contele de Lotreanmont, pe care nu-l finalizează, dar reușește să scrie în cele din urmă un articol despre poetul care îmbrățișează aceeași perspectivă întunecată asupra vieții:

“Articolul asupra lui William Blake e gata, cred, că e interesant, viața artistului e plină de fatalități crunte și de extazuri sublime. În plus Blake a fost un mare obsedat de ideea morții și mai ales de decorurile funerare și prin aceasta l-am simțit aproape de mine și de unele preocupări din cartea mea.”⁴⁹

Similaritatea viziunii spectral-funeste recunoscută de Blecher este evidentă în cazul epistolarului care “trăiește în intimitate cu moartea”⁵⁰, care se naște cu moartea în privire, în sensul filosofiei heidegeriene. Această prag existențial care ar pune capăt vieții în Thanatos se pare că nu există în mod cert în viziunea lui Blecher, moartea reprezintă mai curând o trecere futilă către inconștientul colectiv, către marea onirică semnalată de psihanalistul C. G. Jung. Atât biografia autorului, cât și întreaga proză blecheriană se dovedește a fi o *irealitate imediată* creată într-un plan secund al realității platonice, un topos esențializat, mult mai autentic decât realitatea primă. Se remarcă o permanentă oscilație între planurile gnoseologice, între contingent și transcendent, visul dobândind atributul cunoașterii universale. Existența lui Blecher poate fi corelată cu o transă hipnotică lineară prin care Eul inducându-și starea de visătorie activă ajunge să-și cunoască Sinele, doar prin exercițiul recurent al transgresării realului.

“Tot ce fac, tot ce trăiesc, e într-o amețală și o halucinație ca și cum aș fi fumat opium. În definitiv, viața este aceeași, tot atât de somnambulică, dacă ai fumat opium sau nu.”⁵¹

Posesor al unei conștiințe suspendate, situate undeva la granița dintre real și oniric, Blecher este un “homo bulla al barocului”⁵² al barocului care gravitează într-o suprarealitate iluzorie, iar acest miraj al privirii printre gene, aceasta viziune a viziunilor reprezintă, în definitiv, “anticamera clar-obscură a morții”⁵³, după cum ar spune Ovidiu Morar.

Scrisul devine o armă vindicativă a ființei care răpune timpul cosmogonic, însă comprimarea cronosului subiectiv este neiertătoare pentru tânărul Blecher care deține controlul rațiunii doar pentru câteva ore, “cel mult două ceasuri pe zi lucide și calme.”⁵⁴ În acest ritm fulgurator, eul scriptural blecherian își impune propriile exigențe, iar veșnica nemulțumire în ceea ce privește șlefuirea unor articole denotă pecetea perfectibilității sub care tronează personalitatea autorului: “În ultima clipă am mai adăugat câteva rânduri, însă acum e poate prea lung, eseul ăsta e parcă de cauciuc, când prea scurt, când prea lung.”⁵⁵

Marele vis al lui Blecher ar fi fost inițierea unui al doilea proiect literar, mult mai însemnat ca scriitură ce ar fi reprezentat “opera vieții”⁵⁶, constând într-o tetralogie romanescă în care să prezinte fie lumea pastișată a panopticolui, a cinematografului și a bălciului, fie lumea maladivă din sanatoriile Leysin, Berck și Techirghiol. Ultimul roman propus rămâne la stadiul

⁴⁸ Mădălina, Lascu, op. cit., p. 49 (Roman, 2.I.1935);

⁴⁹ Idem, p. 58 (Roman, 4.III.1935);

⁵⁰ Mihail Sebastian, *Jurnal*, Editura Humanitas, București, 1996, p. 86;

⁵¹ Mădălina Lascu, op. cit., p.140 (Roman, 19.VIII.1937);

⁵² Rozalia, Groza-Colciar, *Prezentul în discursul narativ al lui Max Blecher*, în Dacoromania, serie nouă, V–VI, 2000–2001, Cluj-Napoca, p. 287;

⁵³ Ovidiu, Morar, *Scriitori evrei din România*, Editura Ideea Europeană, București, 2006 p. 92;

⁵⁴ Mădălina Lascu, op. cit., p. 48 (Roman, 28.XII.1934);

⁵⁵ Idem, p.51 (Roman, 8.I.1835);

⁵⁶ Idem, p.106 (Roman, 18.II.1936);

dorinței, întrucât “scurtul exil terestru”⁵⁷ al tânărului scriitor se curmă brusc la vârsta de 28 de ani. Sau poate că această operă reprezintă viața autorului extinsă la dimensiunea metafizicului, biografia acestuia fiind *aventura unei scriituri* în sensul lui Jean Ricardou, *psihoromanul* unui muritor fără moarte. Romanul debut *Întâmplări în irealitatea imediată* este menționat în epistola din 31.X.1934, când Blecher îl înștiințează pe Bogza despre incursiunea timidă în arta scrisului, cele câteva pagini redactate liniștit anunțând “lucruri tari.”⁵⁸ Este nevoie de o muncă peste limitele firescului, Blecher încercând să-și înobileze sentimentele într-un discurs care rezonază cu freamătul sufletului: “Tot ce-am cetit a vibrat cu putere în mine, a vibrat într-adevăr, fiindcă am simțit în mine curentul acela electric particular emoțiilor adevărate.”⁵⁹ Roman dedicat în exclusivitate *iubitului, marelui și dragului* prieten Geo Bogza, trece proba focului, atinge punctul maximal al efortului creativ în momentul declanșării crizei survenite în urma indoielilor autorului care este sceptic în privința scrisului:

“sunt chiar disperat câteodată (ieri seară a fost teribil) că nu vor ieși cum vreau și altă dată mi se pare că totuși au o valoare, eu nu știu nimic în aceasta, scriu ca un orb.”⁶⁰

Și în următoarele epistole Blecher exprimă nesiguranța valorică a romanului, găsind întotdeauna câte un colaps textual menit să-i spulbere fărăma de încredere în propriile veleități artistice. Pretextând această insuficiență creativă, invocă amnezia temporară sau neputința de a fi redat în cuvinte acea combustie incandescentă a sufletului, fiind în ipostaza celui care își reneagă propriile trăiri: “Ceea ce mă tracasează este că nu știu ce-am scris, nu știu dacă este bun sau rău, sunt zăpăcit de ideea că am isprăvit și că n-am pus tot ce voiam. Imposibil însă să mai scriu.”⁶¹ Intervenția critică a lui Geo Bogza asupra textelor blecheriene este vizibil declarată în epistole, acesta având privilegiul de a fi primul cititor al lui Blecher, cel mai obiectiv și exigent observator al scriiturii. Sunt menționate sfaturile întotdeauna de bun augur ale prietenului său, pe care Blecher le ascultă cu încredere și uneori acționează în această direcție. Acceptă schimbarea titlului de roman și orice corectură care ține de sintaxă, “improprietate de termeni, obscuritatea frazei ori incoerență.”⁶² Odată ce romanul este redactat în variantă finală și este trimis la tipar, sub îngrijirea lui Geo Bogza, Blecher se asigură de toate detaliile publicației, manifestând un exagerat interes asupra aspectului estetic al cărții: “aranjatul colilor”⁶³ să fie impecabil, să fie “o hârtie perfect mată, poroasă, albă”⁶⁴, să nu se impună vreo dedicație, să aibă formatul cărții lui Mircea Eliade - *Alchimie asiatică*, dar cu mai puține rânduri pe pagină, etc. Neobosit în ale scrisului, Blecher nici nu așteaptă să respire laurii primului roman și începe să lucreze cu aceeași forță intrinsecă, într-un “galop al condeiului”⁶⁵, vrând parcă să-și consume la dublu existența fragilă. A doua carte *Inimi cicatrizate* se vrea o continuare a celei dintâi, “tot atât de zguduitoare”⁶⁶, dar dramele surprinse se obiectivează într-un “document de valoare umană, valabil oriunde”⁶⁷ în care se descrie “viața neagră a bolnavilor din Berck.”⁶⁸ În epistole este surprinsă toată încrâncenarea lăuntrică a creatorului, acesta mărturisind amicului său cele

⁵⁷ Gheorghe Glodeanu, op. cit., p. 50;

⁵⁸ Mădălina Lascu, op. cit., p.38 (Roman, 31.X.1934);

⁵⁹ Idem, p. 43 (Roman, 24.XI.1934);

⁶⁰ Idem, p. 74-75 (Roman, 7.VII.1935);

⁶¹ Idem, p.79-80 (Roman, 13.VIII.1935);

⁶² Idem, p. 78 (Roman, 13.VIII.1935);

⁶³ Idem, p.93 (Roman, 28.XI.1935);

⁶⁴ Idem, p. 93-94 (Roman, 2.XII.1935);

⁶⁵ Idem, p.65 (Roman, 24.V.1935);

⁶⁶ Idem, p.106 (Roman, 18.II.1936);

⁶⁷ Idem, p.111(Roman, 11. VI.1936);

⁶⁸ Idem , p.119 (Roman,)

mai infime aspecte legate de tematică, viziune și stil adoptate în operă: “am unele lucruri extrem de virulente și de amare; vreau să fie copleșitoare.”⁶⁹ Blecher va scrie o operă calitativ-valorică, psihologizată prin trasarea unei axe Ego-Sine ce trece testul individuației, romanele sale fiind “o prelucrare artistică a materialului biografic, dincolo de care să se regăsească sensuri care, cel mult, să mântuie autorul (și, poate, cititorul) de sentimentul absurdului.”⁷⁰

Corespondența Blecher- Bogza surprinde, asadar, “laboratorul de creație”⁷¹ al scriitorului românesc, cu toate temerile, neliniștile, bucuriile și satisfacțiile editoriale dovedind spontaneitatea și naturalețea unui suflet mult prea uman al timpului său. Se poate întrezări în aceste epistole și o notă aparte a epistolerului, umorul, însă în forma sa cea mai amară, acel haz de necaz sau un fel de a spune râsu-plânsu poetizat. În scrisoarea din 31. X. 1934 Blecher amintește despre vizita unui tânăr poet care povestește despre întâmplarea nefericită de a scăpa în lac volumul de poeme blecheriene *Corp transparent*. Reacția lui Blecher este una autoironică, prevestitoare, a unui inevitabil sfârșit: “Curios destin, nu? Și cu atât mai mult cu cât e vorba de lacul multora din nostalgiile mele.”⁷² Un episod asemănător este relatat în scrisoarea din 11. II.1936, când Blecher se amuză de discuția dintre doi ofiteri aflați în fața vitrinei unde era expus romanul *Întâmplări*: “-Ce ți-e și cu filosofii aștia! Pentru ce ar pune el «irealitatea imediată» și n-ar scrie curat «realitatea imediată»”⁷³ Aceste insolite exemple de umor dovedite în epistolele blecheriene reprezintă de fapt o replică adresată vieții: Blecher își ia în răs destinul crunt care încearcă să-l îngroape mult prea devreme.

Astfel, analiza textelor epistolare impresionează cititorul prin sinceritate, naturalețe, spontaneitate și autenticitate, constituind un adevărat dosar existențial, jurnal psihologic și act de creație. Corespondența lui Max Blecher, dincolo de valoarea literară, își dovedește deplin componenta ideologică concurată de valența po(i)etica incontestabilă.

Această “corespondență cu ecou controlat”⁷⁴, după cum spune Iulian Băicuș, reprezintă “unul dintre documentele omenești cele mai profund tulburătoare din câte a produs un scriitor român; tulburătoare până la zguduire prin extraordinara tensiune subterană stăpânită cu adevărat eroism de un om care, știindu-se condamnat irevocabil și suportând timp de aproape un deceniu cele mai cumplite dureri ale trupului, a fost în stare să-și interzică orice tentație retorică.”⁷⁵

BIBLIOGRAFIE

Alexandru, Protopopescu, *Romanul psihologic românesc*, Editura Eminescu, București, 1978;

Alexandru, Săndulescu, *Literatura epistolară*, Editura Minerva, București, 1972;

B., Tzoani, *Hasmonaea*, an XIX, n.12, iunie 1938;

Doris, Mironescu, *Viața lui M. Blecher. Împotriva biografiei*, Editura Timpul, Iași, 2011;

George, Călinescu, *Istoria literaturii române. De la origini până în prezent*, Editura Minerva, 1982, editia a II-a;

Gheorghe, Glodeanu, *Max Blecher și noua estetică a romanului românesc interbelic*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2005;

⁶⁹ Ibidem;

⁷⁰ **Doris, Mironescu**, *Viața lui M. Blecher. Împotriva biografiei*, Editura Timpul, Iași, 2011, p.174;

⁷¹ **Ion, Pop**, op. cit.;

⁷² **Mădălina Lascu**, op. cit., p. 38 (Roman, 31. X. 1934);

⁷³ Idem, p. 106 (Roman, 11. II.1936);

⁷⁴ **Iulian, Băicuș**, op. cit., p. 166;

⁷⁵ **Ion, Pop**, *Prefață în M. Blecher, mai puțin cunoscut- Corespondență și receptare critică*, Mădălina, Lascu, București, Editura Hasefer, 2000;

Gheorghe, Glodeanu, *Un Max Blecher mai puțin cunoscut*, în *Nord Literar*, nr. 11-12 (30-31), noi.-dec.2005;

Ion, Pop, *Corespondență inedită: M. Blecher către Geo Bogza*, în *România literară*, nr. 6, 2009;

Iulian, Băicuș, *Max Blecher- Un arlechin pe marginea neantului. Micromonografie critică*, Editura Universității din București, 2004;

Mădălina, Lascu, *M. Blecher, mai puțin cunoscut- Corespondență și receptare critică*, București, Editura Hasefer, 2000

Mihail Sebastian, *Jurnal*, Editura Humanitas, București, 1996, p. 86;

Nicolae, Manolescu, *Arca lui Noe*, Manolescu, Editura 1001 GRAMAR București, 1998;

Ovidiu, S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol I, Editura Minerva, București, 1972;

Ovidiu, Morar, *Scriitori evrei din România*, Editura Ideea Europeană, București, 2006;

Rozalia, Groza-Colciar, *Prezentul în discursul narativ al lui Max Blecher*, în *Dacoromania*, serie nouă, V–VI, 2000–2001, Cluj-Napoca, p. 283–289 ;